

A buddhizmustól az ateizmusig

A tananyagot készítette: SZTE BTK Vallástudományi Tanszék

Szerkesztette és lektorálta: Barcsa Krisztina

A tananyagot oktatja: Dr. Szilárdi Réka

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen
készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító:

EFOP-3.4.3-16-2016-00014

A zsidó vallás

Az óra felépítése

- Fejezet 1
 - Tartalma: Komparatív fogalmak a zsidó vallás megértéséhez
- Fejezet 2
 - Tartalma: A zsidó vallás szent iratai (Tóra, Növím, Ktuvím)
- Fejezet 3
 - Tartalma: A zsidó időszámítás
- Fejezet 4
 - Tartalma: Történeti áttekintés
- Fejezet 5
 - Tartalma: Ünnepek
- Fejezet 6
 - Tartalma: Irányzatok

A tananyag tanulási útmutatójához tekintsd meg az 1. számú szöveges mellékletet!

I. Fejezet: Komparatív főbb fogalmak a zsidó vallásban:

A legtöbb vallásban, de a zsidóság esetében mindenképp kiemelten hangsúlyosak a következő **fogalmak: az istenfogalom, a teremtetség, a megváltás, valamint az írás és a hagyomány.** A megfelelő kulcsfogalmak pontosításával és részletes megismerésével olyan képet tudunk alkotni az adott vallási dimenzió alapjairól, kirajzolódik jelen esetben a zsidó vallás sziluettje, amelyben az egyedi és sajátos jegyek is felismerhetőekké válnak. A fogalmi ismertetésnek két célja van: egyrészt, hogy pontos és körülhatárolható megközelítést kapjunk az adott – első pillanatra közismert – fogalomról, másrészt, hogy összehasonlíthatóvá váljon zsidó vallási specifikum a többi világvallási tétellel, azaz az adott kifejezések referencia-hálójával a zsidó vallás viszonylag könnyen elkülöníthetővé váljon más vallásoktól.

Mielőtt továbbhaladnál az olvasóleckével, tekintsd meg a zsidó vallás főbb fogalmairól szóló videóleckét (1. videó melléklet)!

1) Istenfogalom

A zsidó vallás szigorúan monoteista vallás, központjában a láthatatlan, mindentudó/ható isten áll, aki olyan tudás és erő birtokosa, amely az ember számára felfoghatatlan. Pusztá szóval teremtette a világot, kinyilatkoztatta magát a zsidóságnak, saját választott népének. A zsidóság istenének egyik legfontosabb sajátossága, hogy abszolút láthatatlan, abban az értelemben, hogy az ember számára megközelíthetetlen, tulajdonképpen a személyes kapcsolat például a keresztényi értelemben nem létezik. A közelség, az Istenhez való közelítés a mindennapok vallási szabályszerűségeiben létezik: ezért említik sok esetben a zsidó vallást a **gyakorlat** vallásának. Ahhoz, hogy Istenhez közel életet éljünk, a kinyilatkoztatásban rögzített szövegekhez hűen kell, hogy cselekedjünk. Ezeknek a cselekedeteknek azonban nemcsak rutinizációs szerepük van; ezekkel a mindennapi tettekkel az isteni jelenlét át- és átszövi az élet minden területét. A **szentség** tehát mindenhol jelenvalóvá válik, és Mircea Eliade szavaival élve elválik, elkülönül a profán szférától.

1. ábra: A Tetragrammaton (az Örökkévaló négybetűs neve)

Ez a monoteizmus erősen **szemben** áll az **antik világgéppel** több szempontból is:

- egyrészt a zsidó istenalak nem antropomorf. Megjelenhet ugyan emberi alakban, de állandó „formája” nem emberi.
- Másrészt Isten teljesen egyedülálló, azaz nincsenek más istenalakok rajta kívül. Ez a különbség természetesen nemcsak az antik világgéptől különül el, hanem a keleti vallásoktól is.
- Harmadrészt az antik világszemléletre az a jellemző, hogy az emberek folyamatos fizikális kapcsolatban állnak az istenekkel. Tudják, hogy az istenek léteznek, napi szinten kapcsolatot teremthetnek velük, befolyásolhatják őket stb. A zsidó vallás esetében a tudással szemben áll a hit: az Istennel semmilyen fajta fizikális kapcsolat nincsen, csak és kizárólag a kinyilatkoztatás az egyedüli támpont az emberek életében, illetve az abban és ezzel együtt az Istenben való hit a legfontosabb.

2) Teremtettség

A teremtettség az egész világfelfogás szempontjából kulcskifejezés nemcsak a zsidóság, de a kereszténység és az iszlám (és természetesen több vallás) szempontjából is. Először is a világ minden szegmense azért létezik és bír értelemmel, mert Isten megteremtette. A teremtésnek igen fontos lényegi sajátossága, hogy Isten nem használt hozzá semmilyen ős/segédanyagot, azaz anyagi világ nem lévén, semmilyen szintű fizikai támogatást nem vett igénybe a teremtés folyamán. Isten a pusztá szavával, igéjével teremtett.

Szintén az antik világszemlélettel szembeállítva tehát több különbség adódik:

- egyrésről az Isten mindenhatóságát jelzi, hogy az anyagi világ teljes létrehozásához semmi másra nem volt szüksége, mint a pusztá elhatározására. Az antik és több politeista vallások esetében az **ősanyagból** teremti(k) az anyagi világot, azaz az istenségen kívül már létezik az anyag.
- A másik specifikuma ennek a teremtésnek az **etikai dimenzió**: Isten azért teremt, mert az élet „jó”; ez kiemelten hangsúlyos a monoteista szent szövegekben. Ezt az erkölcsi mozzanatot nem találjuk sem a görög, sem pedig a római teremtésmítoszokban.

2. ábra: Adam és Éva az Éden kertjében (Ori Sherman/Magnes Collection of Jewish Art and Life)

3) Megváltás

A megváltás és a hozzá kapcsolódó **messiás-alak** kulcsfontosságú a zsidó vallásban. Tulajdonképpen itt érhető tetten az egyik legnagyobb sarokpont a zsidóság és a kereszténység között. A messiás (eredeti alakja: masi'áh: felkent), aki megváltja az embert és az anyagi világot a zsidó vallás szerint még nem jött el; a kereszténység azonban a már megtestesült megváltóról beszél, aki megváltotta az embert eredendő bűnétől.

Az elkülönítés-összehasonlításnak legélesebb pontjai:

- az antik világképhez viszonyítva a megváltás **újdonságnak** hat, ott ugyanis nem szerepelnek az egész emberi világot felszabadító messiási alak.
- A zsidó vallásban Jézus személyét nem fogadják el messiásként; a legtöbb, ami mondható róla, hogy **próféta** volt, de megváltó semmiképp.
- Szintén a kereszténységhez képest a megváltás aktusa teljesen másképp folyik majd le a zsidóság szerint: egyrészt nemcsak spirituális értelemben történik meg, hanem egyszerre **politikailag/fizikailag** is, másrészt nem történelmen kívüli jelenségről van szó, hanem olyan folyamatról, amely a történelmen belül zajlik le. Mit jelent ez?

A kereszténységben Krisztus második eljövetele már üdvtörténeti jelentőségű; azaz kikapcsolódik a világtörténelemből, s elsősorban ennek megfelelően spirituális jelentősége van.

3. ábra: A Messiás szó héberül

4) Hagymány és írás

Általában sokszor halljuk azt a mondatot, hogy a három nagy monoteista vallás a **könyvek vallása**. Ez nagy általánosságban azt jelenti, hogy e három nagy vallás az isteni kinyilatkoztatás rögzített, azaz írott könyveit vallásos elragadtatással vallja és követi, ragaszkodik hozzá és a mindennapi életre vonatkozó megfontolásait ezekből származtatja. A zsidó vallás esetében a zsidó Biblia (Tónách/Tanak) jelenti szigorú értelemben a szentírást, amely a közhiedelemmel szemben nem azonos a keresztényi Ószövetséggel. A kereszténység esetében az Ószövetség és az Újszövetség együttesen alkotják a szentírást (bár bizonyos felekezetek esetében itt is vannak eltérések a kanonizációt illetően), míg az iszlám szent könyve a Korán.

4. ábra: Tóratekeres

5) A zsidó szentírás, a hagyomány jelentősége és rétegei

A zsidóság, a zsidó vallás, ahogyan az elmúlt 2000 évben történetileg testet öltött, a vallástudósok joggal tekintik a tradicionalista vallási forma egyik klasszikus képviselőjének. A zsidóság önfenntartásában hallatlanul nagy szerepet játszott a hagyomány. Amikor hagyományról beszélünk, akkor nem egy statikus, passzív és állandó elemet értünk alatta, hanem egy olyan folyamatosan jelenlévő aktív kölcsönhatást, amely az adás és a befogadás között zajlik. Arról van szó, hogy az egyes nemzedékek átörökítik tulajdonukat a következő generációknak, s ezenközben a hagyomány rétegei újabb és újabb elemekkel bővülnek.

2. Fejezet: A zsidó vallás szent iratai (Tóra, Növím, Ktuvím)

A zsidó vallás tanításának foglalata a Héber Biblia egy évezred tanfejlődésének és hagyományörzésének terméke. Legkorábbi részei az i.e. 12. századból, utolsó könyvei az i.e. első évszázadból valók. Amikor az anyagot először gyűjteménybe, kánonba rendezték – az i.e. 2. században, amikor az első görög fordítása is készült - még 46 művet foglalt magába. A végleges megszerkesztéskor, i.sz. 95 táján egy olyan kánon nyerte el az írástudók tetszését, amely 39 könyvből áll. A zsidó írástudók által alkalmazott felosztás szerint a gyűjtemény első része a Törvény: Mózes öt könyve, kiegészítve Józsué könyvével. A második csoport ebben a csoportosításban a prófétai anyag; a rabbinikus hagyomány ezt 'korábbi' és 'későbbi' prófétákra tagolta, ide értve azokat a könyveket is, amelyeket a keresztények 'történeti könyveknek' neveznek. A harmadik csoportot az 'Írások' vagy 'Iratok' alkotják: ezek zömében költői, bölcséleti, liturgikus és tanító munkák. A zsidó felfogás szerint a bibliai könyvek isteni üzenetet hordoznak és zsinórmértékei a hitnek és a helyes, jámbor magatartásnak.

A Biblia szó jelentése: könyvek, könyvecskék. A kánonbaiktatás kritériumául elsősorban az a hit szolgált, hogy a szöveg a **Szent Szellem** (Ruáh Hakódes) sugallata; az egyes szövegek kirekesztése pedig nyilvánvalóan a szent ihlet kétségbevonásának következményeképp jelentkezett.

A kánon összeállításánál a szentség fokára is tekintettel voltak: föltétlenül első hely illette meg a Tórát, Mózes 5 könyvét. A többi könyv közül a Próféták (első és hátsó) nyerték a szentség második fokát (Növím), s egy időre le is volt zárva a kánon. A további iratok már csak az „egyéb” szentiratok gyűjteményében nyert elhelyezést (KTuvím).

Az egyes gyűjteményeken belül is pontosan kijelölték a könyvek sorrendi helyét. Ebben a keletkezési időrend csak az egyik szempont volt; döntött még a szöveg terjedelme és más tekintet is.

A keresztény kánon a közhiedelemmel ellentétben nem követi a zsidó sorrendet, hanem általánosságban a kronologikus sorrendben halad a görög és a latin fordítás nyomán.

A zsidó kánoni sorrend

I. TÓRA

Mózes 5 könyve	Genezis
	Exodus
	Leviticus
	Numeri
	Deuteronomium

II. NőVím

- a) első próféták: Jósua
Bírák
Sámuel I, II.
Királyok I, II.
- b) hátsó próféták: Jesája
Jeremiás
Ezékiel
12 kis próféta

III. KTuVím:

Zsoltárok

Példabeszédek

Jób

5 mögilla (kisebb könyvek): Énekek Éneke

Rut

Siralmak

Kóhelet

Eszter

Dániel

Ezra és Nehemia

Krónikák I, II.

Az **apokrif** könyvek a következők:

Makkabeusok I, II.

Tóbit könyve, Judit könyve, Manasse imája

Dániel toldalékok

Eszter toldalékok

Báruch könyve

Jeremiás levele

Ben-Szira példabeszédei

Salamon bölcsessége

Az apokrifeken kívül is maradtak fenn olyan bibliai szellemű könyvek, amelyeknek címében bibliai alakok szerepelnek, ezért ezeket pszeudoepigrafikus könyveknek nevezzük (álcímű).

3. Fejezet: A zsidó időszámítás

A fejezet elolvasása előtt tekintsd meg a zsidó időszámításról szóló videóleckét (2. videó melléklet)!

A zsidóságnak sajátos időszámítása van, amely az ókori keleten született és kisebb-nagyobb eltérésekkel a **Mezopotámiai** naptári rendszer átvétele. Ez a naptár, hasonlóan a többi keleti nép naptárához, elsősorban a természet változásait, valamint az évszakokat veszi figyelembe, amelyeknek meghatározó szerepe van a földművelésben és állattenyésztésben. Az időszámítás alapjai a természeti jelenségek: a Nap, a Hold és a Föld. A zsidó naptár a holdhónapokra épít elsődlegesen, azonban mivel egy **holdhónap** 29 és fél napos, így a napok száma nem egyezik meg a napév számával (354 – 365). Bonyolítja a helyzetet, hogy a zsidó naptár ugyanakkor napévvvel számol, tehát a különbséget (**11 nap**) ki kell küszöbölnie. Ezt úgy teszi, hogy a váltakozóan 29/30 napos hónapok mellé szökőéveket iktat be: egy **19 éves ciklusban** 7 szökőév van (ezekben a szökőévekben van egy plusz hónap: ádar séni): a 3., 6., 8., 11., 14., 17., 19. évek).

Az így kapott időszámítás még mindig nem teljesen fedi a napévet, ezért két hónapot szükség esetén meg lehet **toldani/rövidíteni** (hesván, kiszlév).

Mindennek a számításnak az az alapvető lényege, hogy a hagyományos, szabad szemmel jól látható holdhónapok felismerhetőek, és így a **bibliai ünnepek** kezdő és végpontjai betarthatóak legyenek. A másik körülmény, amely a naptárt befolyásolja az az, hogy bizonyos ünnepek nem kerülhetnek meghatározott napokra (pl.: jom kippur nem eshet péntekre/vasárnapra a munkatiltalom miatt).

A zsidó naptárat az előbb említett jellegzetességei miatt **luniszoláris** (Nap és Hold alapú) naptárnak nevezzük, és jelenleg is használt változatát II. Hillél vezette be a 4. században.

5. ábra: Rabbi Hillél

A zsidó időszámítás kezdete a világ teremtésének kezdete, amelyet úgy számoltak ki, hogy a Tanachban szereplő személyek életkorát visszamenőlegesen összeadták, és így adódott a polgári időszámítás kezdetére a 3760/61-es szám. Eszerint pl. a 2000-es év **az 5760-as** zsidó évnél felel meg. A kezdőpont kiszámolása **Rabbi Jozsef ben Háláftá** személyéhez köthető, aki a Széder olám rábbá című munkájában írja le a 2. században.

Az év 12 hónapra való felosztása babilóniai eredetű, a hónapok nevei sorrendben a következők (őszi kezdéssel, mivel az újév akkor van): tisri, hesván, kiszlév, tévét, svát, ádar (szökőévben ádar séni), niszán, ijár, sziván, tamuz, áv és elul.

A hét vége és kiindulópontja a **szombat napja**, a hét további napjainak nincs külön neve, csak a szombathoz képest elfoglalt számuk szerint nevezik meg ezeket (első nap, második nap stb.). A 7 napos hét meglehetősen furcsaság volt a keleten akkoriban; az egyiptomiak pl. 10 napos hetet számláltak. A 7 napból álló hét nem természetes csillagászati periódust jelöl, hiszen alapvetően más jellegű, mint a holdhónap vagy a napév periódusai. A napok **naplementétől naplementéig** tartanak (az éjféli kezdést csak viszonylag későn, a 17. század óta használja a világ a római jogrendszer hatására).

4. Fejezet: Történeti áttekintés

Izrael eredetének ideje az ie. II. évezred első felébe esik: ekkor történt, hogy félnomád törzsek kezdtek vándorolni Palesztina felé, s ezek között ott voltak Izrael ősei is. Palesztina ebben az időben a hikszosz birodalomhoz tartozott, s már nem a nomád/félnomád életforma, hanem a városállam rendszer volt a jellemző. Izrael teológiailag egyetlen férfi, Ábrahám leszármazottja, a valóságban azonban különböző ősöké, ugyanakkor a Bibliakutatás arról tanúskodik, hogy a szövegek meglehetősen ősi anyagot tartalmaznak a történetet illetően.

Azt a feltételezést, amely szerint Izrael ősei Mezopotámiából érkezhettek, nemigen lehet kétségbe vonni. Feltételezhető, hogy Ábrahám, Izsák, Jákob népes nemzetségek fejei lehettek – békés pásztornépek, akik azonban nem riadtak vissza a harctól sem. Valószínű, hogy a hikszosz korban közülük néhányan Egyiptomba kerültek, s a szükség miatt a többiek követték őket, s itt végül rabszolgasorba kerültek.

Jóllehet a majdani Izraelt alkotó népcsoport már a II. évezred elejétől már a helyszínen volt, a nép kialakulása csak később kezdődött meg. Ebben a külső bizonyítás és a bibliai történet megegyezik. A bibliai szöveg szerint **Jákob fiai elmentek Egyiptomba, hosszú ideig ott tartózkodtak, majd Mózes kivezette őket, s a Sinaj hegyhez vándoroltak.**

Az egyiptomi fogság története a késő bronzkorba esett (1550-1200); s az egyiptomi birodalom, amelyet a 18. dinasztia fáraói alapítottak, kétségkívül a világ uralkodó nemzete volt. A birodalom talán legismertebb uralkodója **II. Ramszesz** volt, akinek uralkodása alatt tört ki a háború a hittitákkal, amely aztán évekig elhúzódott.

6. ábra: II. Ramszesz

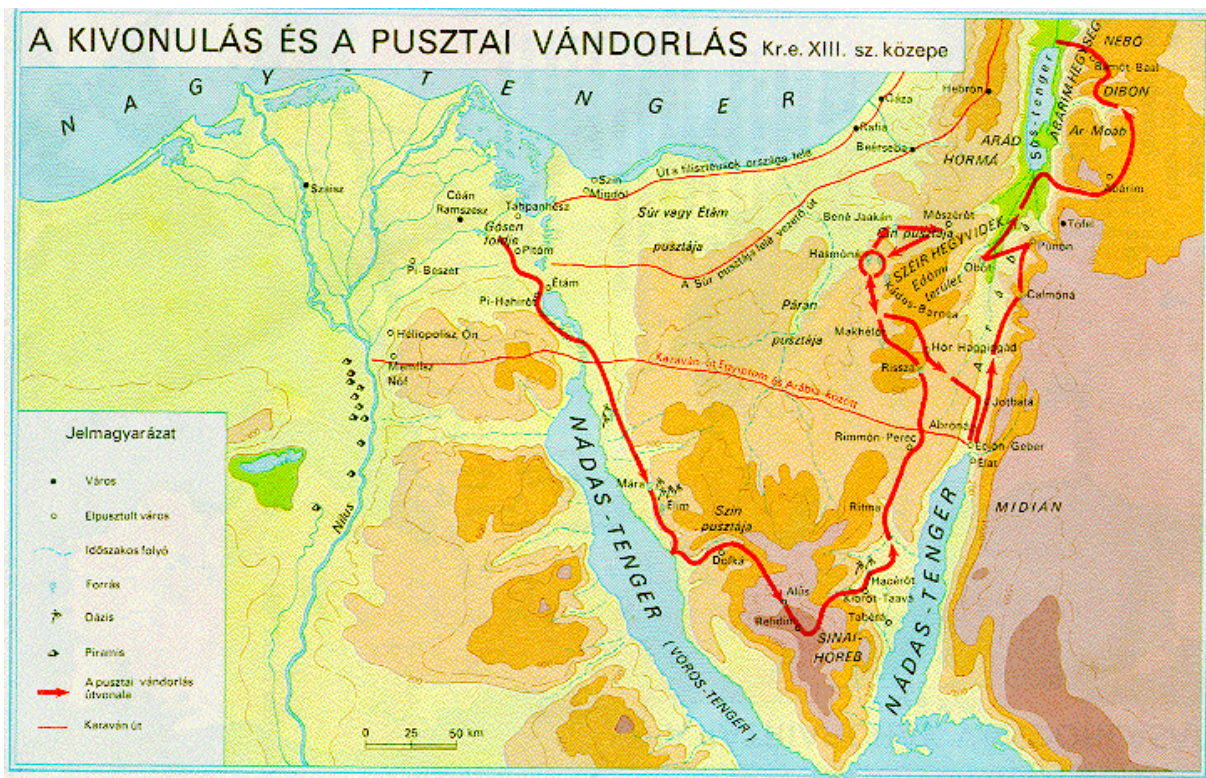
Nincs nagy kétség afelől, hogy Izrael ősei rabszolgák voltak Egyiptom területén: ezt az álláspontot támasztja alá egyrészt az egyiptomi nevek elterjedtsége is. II. Ramszesz uralkodásának utolsó szakasza az építkezés legnagyobb korszakát hozta, és az ebből az időből fennmaradt szövegek pedig úgy említik **az apirukat**, mint az építkezéseken dolgozó állami rabszolgákat (az Exodus szerint héber kényszermunkások dolgoztak Ramszesz és Pitón építkezésein; előbbi Egyiptom É-K-i része, utóbbi a hikszosz főváros, Avarisz).

A kivonulást a héber Biblián kívül semmilyen más irat nem említi, ám ez a tudósítás igen meggyőző. Az egyáltalán nem meglepő, hogy az egyiptomi emlékek nem rögzítették, hiszen egy szökött rabszolgacsapat nem volt oly dicsőséges, hogy fel kellett volna jegyezni.

A helyszín bizonytalan; nem valószínű, hogy Izrael a Vörös-tenger végén kelt volna át. Azonkívül a tenger neve tulajdonképpen Nádas-tenger. Mivel a héberek Avarisz térségében laktak, a kivonulás helynevei azonosíthatók. Valószínű, hogy a **Nádas-tenger egy Avarisztól keletre eső víz volt, s az átkelés nem messze a szuezi csatornán ment végbe a 13. század első felében.**

A pusztai vándorlás részleteit nem nagyon lehet rekonstruálni, de alig kétséges, hogy Izraelnek ez alatt az idő alatt alakult ki sajátos hite, és ezalatt kovácsolódott néppé. A Sináj hegy azonosítása bizonytalan, különböző teóriák vannak a helység pontosítására, de a kérdésnek Izrael története szempontjából nincs döntő jelentősége; annyi bizonyos, hogy a hit a pusztában született meg, s Izrael magával vitte Palesztinába, hiszen máshol nincs nyoma a Jahve-tiszteletnek.

A palesztinai **honfoglalás** elbeszélésével kapcsolatban számos és jelentős külső bizonyíték áll rendelkezésre. A bibliai történet szerint a honfoglalást egész Izrael egyesült erővel hajtotta végre, s az gyors, véres és teljes volt. Egy másik elbeszélés szerint azonban Palesztina elfoglalása hosszú folyamat volt. A régészeti bizonyítékok nem mindig egyértelműek, de azt kétségtelenül bizonyítják, hogy a 13. században különböző bibliai városokat valamilyen ellenség elpusztított, és az tény, hogy több ilyen elpusztult városa (Bétel, Debír, Hácór) nem sok idő elteltével a legrégebbi Izraelre jellemző szegényes település épült.

7. ábra: Kivonulás és pusztai vándorlás térképen

Izrael Palesztinában először mint **12 törzs szövetsége** él (amfiktiónia), majd az i.e. 11. század második felében alakult ki a filiszteus válság, amelynek következtében Izrael törzsszövetségi rendszere megszűnt. A válság nem egészen egy évszázad alatt teljesen átalakította Izraelt, s korának egyik vezető hatalmává tette. A rendelkezésre álló források (Sámuel és Királyok könyvei) rendkívül

részletesek és nagy történeti értékűek; az anyag legnagyobb részét az eseményekkel egy időben / vagy majdnem egy időben írták.

A **filiszteus támadás** alatt a 200 éve működő törzsszövetség felbomlott, a konfliktus végül azzal zárult, hogy Dávid megtörte a támadók hatalmát, és kitágította Izrael földrajzi határait. Néhány évi **hebroni uralkodás után elfoglalta Jeruzsálemet és székhelyét áttevte oda**. A szövetség lánját áthozatta, és sátorzentélyt állíttatott neki, majd csakhamar palotát is építtetett, jelezvén ezzel azt, hogy az új ország politikai és közigazgatási központja ez a város lett. További hódításaival Izrael drámai hirtelenséggel Palesztina és Szíria **vezető hatalma** lett, de ekkor már a törzsszövetséghez semmi köze nem volt: a főváros Dávid személyes tulajdona volt, az idegen országokat hivatásos hadsereg hódította meg.

Dávid király utódja, Salamon egészen más ember volt, mint apja, illetve feladata is más jellegű volt: elsősorban a birodalmat kellett egyben tartania. 40 éves uralkodása alatt alattvalói nyugalomban éltek: első helyen a földmunka állt, a mezei gazdálkodás, aztán az ipar és a kereskedelem. A király szövetséget kötött a szomszéd föniciaiakkal; az egyiptomi uralkodóházzal pedig rokonsági kapcsolat fűzte össze: egyik felesége a fáraó lánya volt. Úgy tűnik, hogy míg Dávid katonanépet, Salamon inkább kereskedő- és művésznépet igyekezett faragni alattvalóiból. A hagyomány szerint távoli országokból jöttek udvarába, hogy példázatait és oktatásait hallgassák.

Halála azonban romba döntötte az országot a trónutódlás kérdésköre miatt, ami ahhoz vezetett, hogy az ország két részre szakadt **922-ben: Jerobeámhoz**, az egyik trónkövetelőhöz csatlakozott a 12 törzsből 10, míg **Rehábeámhoz, Salamon fiához** csak a júdeaiak, illetve a benjáminiták csatlakoztak. Az északi királyság (Izrael) és a déli királyság (Júda) többé nem egyesült.

Izrael:

Az ie. **8. század** derekán az asszír uralkodó, III. **Tiglat-Pilezer** elfoglalta Izraelt, később utódai lerombolták és felperzselték a zsidó városokat, a lakosságot pedig vagy elűzték, vagy magukkal hurcolták. Az elpusztított városokba asszírok és más idegen népek települtek, akik idővel összevegyültek a megmaradt zsidó lakossággal. Izrael királysága és az ott élő népcsoport ie. **720-ban** tehát végleg feloldódott a történelemben.

Júda:

Kezdetben viszonylagos nyugalom alakult ki Júdában, azonban az i.e. 8. században az **asszír birodalom bomladozni kezdett, Egyiptom** pedig kiaknázza ezt a lehetőséget, és maga akarta meghódítani a bomladozó birodalom egy részét. Júda földjén vonult át, ahol megütközött a zsidó csapatokkal **Megiddónál**. Itt a zsidó sereg véres vereséget szenvedett; az ország egyiptomi fennhatóság alá került egy időre. Az asszír birodalom romjain azonban új nagyhatalom támadt, a babiloni, amely uralkodójának, **Nabukadneccárnak** vezetésével kiűzte Egyiptomot Palesztina területéről, Júdát pedig megszállta. 7 év telt el a megszállásból, amikor a babiloni uralkodó által kinevezett zsidó király nem volt hajlandó adót fizetni, s ekkor a babiloni sereg porrá zúzta a júdai királyságot, s ennek a tragédiának betetőzéséként leromboltatta a **Szentélyt az ie. 586-ban**. Zsidó foglyok ezreit küldték Babilóniába, Jeruzsálem pedig puszta romhalmazzá lett. Ez a kezdetet tehát a babiloni fogságnak, amely az ie. 536-ig tartott.

Nabukadneccar 562-ben meghal, s utódai nem tudták fenntartani a babiloni világbirodalmat, és a perzsa nép megerősödése Kyrus vezetésével végül vesztét okozta. Kyrus a hatalomátvétel után rendeletet adott ki, hogy a zsidó nép visszatérhet Jeruzsálembe és újra felépítheti a templomot. így Palesztinában megkezdődött az új államalakítás.

Ezt követően Júda gyakorlatilag különböző birodalmak fennhatósága alá került:

Perzsa kormányzat: 532-332

Görög uralom (332-198): Ptolemaiások

Seleukidák és a Hasmoneus felkelés (198-140)

Szír uralom, zsidó felkelés és szabadságharc; újra megalakul a független zsidó állam mintegy 80 évre.

Római protektorátus alatt (62-4)

Heródes, Heródes Antipas, Tiberius, Caligula, Claudius, Nero; a prokurátorok gyűlölettel néztek a zsidóságra mint idegen szokásokkal rendelkező népcsoportra.

Nyílt felkelés 66-ban; Nero Vespasianust, legjobb hadvezérét küldte a forradalom megfékezésére, és Vespasianus lépésről lépésre vette be Galileát. Nero 68-ban meghalt, Vespasianus került a trónra, a hadsereg parancsnoka pedig a császár fia, Titus lett. Véres ostrom több hónapig, majd 70 nyarán a rómaiak betörték Jeruzsálembe és kifosztották és felgyújtották a templomot, Titus pedig dicsőségtől övezve vonult be Rómába.

8. ábra: Titus diadalíve (Róma)

Galuth/diaszpóra – Amikor Kr. u. 70-ben a római légiók lerombolták a jeruzsálemi szentélyt, a hagyományos zsidó élet gyakorlatilag megszűnt Palesztinában. A Templom megsemmisült, a szentély papsága a harcok során életét vesztette; így nem volt több lehetőség a hagyományos rítus újraélesztésére. A zsidóság tömegei szétszóródtak a világban, a hitélet pedig a vallási élet központjává váló zsinagógák falai közé szorult. A Messiás közeli eljövételének reménye a távoli, kiszámíthatatlan jövőbe tolódott át.

Mielőtt továbblépsz a következő fejezetre, tekintsd meg a Galuth/diaszpóra témájáról szóló videóleckét (3. videó melléklet)!

5. Fejezet: Ünnepek

A zsidó vallásban az ünnepeknek, emlénapoknak pontosan megszabott idejük, jellegzetes szokásaik, hagyományaik és történelmük van. A zsidó történelmet gondolatvilágot, életvitelt az ünnepeken, emlénapokon keresztül ismerhetjük meg a legátfogóbban. Ezek a napok elsődlegesen a nép történeti tudatának ébrentartását hivatottak szolgálni, de más jelentőséggel is bírnak, hiszen a Bibliából levezethető ünnepeket átvette, átformálta a kereszténység is, ezáltal mindmáig meghatározója sok millió ember életvitelének is.

A zsidó ünnepeket a következőképpen lehet csoportosítani:

I. nevezetes évek, hónapok, hetek, napok, órák (jovél év; smítá, szombat)

II. bibliai ünnepek (ros hásaná; jom kipur; szukot; purim; peszáh; sávuot)

III. egyéb ünnepek (szimhát Tóra; hánuká)

IV. Izrael államának ünnepei

V. egyéb emlénapok

VI. a gyászos napok (com Gedaljá, ászará betévé, szfirát haomer; tise beáv stb., ezek azonban nem tartoznak a legfőbb ünnepek közé)

VII. egyéb böjtnapok

6. Fejezet: Irányzatok

A mai zsidóságot csupán vallásként felfogni egyoldalúsághoz vezet. A világ zsidóságának többsége nem tartja magát vallásosnak, sokak számára a zsidóság nemzetiségi, etnikai vagy kulturális identitás, vagy az Izraelhez való politikai viszony.

a) Történelmi csoportok:

Az i.sz. 70-es templomrombolás utáni diaszpórák kialakulásának szempontjából nagy csoportot lehet kiemelni földrajzi elhelyezkedés tekintetében: az askenázi és a szfárádi (szefárd) csoportot.

Az askenázi zsidóság törzsterülete Németország és Észak-Franciaország a kora-középkorban, majd 13-15. században a lengyel-litván területekre helyeződik át az askenázi hangsúly. A 19. században az askenázi jelenlét az orosz fennhatóság alatt álló lengyel területeken, az Osztrák-Magyar Monarchia legnagyobb részén, Németországban, Észak-Franciaországban, Angliában jelentős.

A szefárd zsidóság („spanyolok”) a középkorban iszlám fennhatóság alatt lévő területek diaszpóráit jelöli. zsidóságáról van szó.

b) Hagyományhoz való viszony: ortodoxia

Az ortodox zsidóság meghatározója a hagyományhoz való tudatos ragaszkodás, és e hagyomány alapdogmája az, hogy Mózes megkapta a teljes Tórát. A Tóra örök, megváltoztathatatlan, és a törvényei meghatározzák az életet, a szent szövegek értelmezését a rabbik végzik.

Az ortodoxián nem homogén, azaz ezen belül is sokféle irányzat létezik. Pl. a 19. században létrejött német neo-ortodoxia, vagy az amerikai modern ortodoxia (amelyek nyitottabbak a környező világgal), vagy az ultra-ortodoxia irányzatai, amelyek sokkal zártabb csoportban élnek. Ezekben az esetben a modern korra adott válasznak megfelelően alakultak ezek az irányzatok.

9. ábra: Ultraortodox közösség

A másik –szintén heterogén- irányzatscsoport a reform zsidóság, amely a 19. századi asszimiláció következménye és az európai felvilágosodás eszméinek fogantatója.

A zsidóság nagyobb része viszont megmaradt egy középső irányzatnál, amelyben egyszerre követik a hagyományos életmód bizonyos előírásait, ugyanakkor adaptálódnak a modern kori viszonyokhoz. Ez országonként más mintázatot mutat, néhol az ortodoxia modernebb ágaként, hol pedig a mérsékelt reform formájában jelent meg.

Ahhoz, hogy többet megtudj arról, hogy mi a közösségek szerepe az emberré válás szempontjából, tekintsd meg a következő videót:

☞ A zsidó közösségről kezdőknek és haladóknak:

<https://www.youtube.com/watch?v=mP2jomRroSo>

A tananyag összefoglalását és rövid áttekintését tartalmazó diasort megtalálod a tananyag további dokumentumai között (2. szöveges melléklet). Miután végeztél a tananyag elsajátításával, próbáld meg választ adni az ellenőrző kérdésekre is (3. szöveges melléklet)!

Felhasznált irodalom

David Star-Glass : Judaizmus. Kossuth Kiadó, 2002, Budapest

Oláh János : Judaisztika 1.-3. Fílium Kiadó, 1999-2009, Budapest

John Bright: Izráel története, Kálvin Kiadó, 2001, Budapest